

NR 2 | 2020

AKTUELLT MAGASIN OM BIBLIOTEKSFRÅGOR
FRÅN VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

noll27

TEMA

Arkitektur och design

Arkitektgurun som bytte fokus

Ny mötesplats i Oslo

Vem älskar Kosovos nationalbibliotek?

Innehåll nr 2 2020

- 4 Arkitektgurun som bytte fokus**
Aat Vos skapar för andra
- 8 Ny mötesplats i Oslo**
Deichman Bjørvika är redo för besökarna
- 10 Rosengårdsbiblioteket stakar ut vägen**
Malmö stad satsar på biblioteken
- 12 Nytt bibliotek efter lång process**
Central mötesplats i Ulricehamn
- 14 Vem älskar Kosovos nationalbibliotek?**
Om världens fulaste byggnad
- 18 Ode – Helsingfors nya vardagsrum**
Snart två år sedan öppnandet – Hur har det gått?
- 20 Tre röster om biblioteksrummet**
Om rummets utseende och funktion
- 22 Prisbelönt dagsljus på KB**
Ljusdesign skapar unik miljö
- 24 Universell design på biblioteket i Löddeköpinge**
Renoverar mot 100 procent tillgänglighet
- 26 Biblioteket då och nu**
Biblioteksbyggnaden genom två sekel
- 28 Blivande inredningsarkitekter skapar bibliotek**
Utmanande uppgift för elever på Konstfack
- 30 Författare med känsla för hopp och katastrof**
Lars Wilderäng om självhjälper under kristider
- 35 Om jag hade ett bibliotek**
Gert Wingårdh om läsoplevelser och bibliotek

noll27

Biblioteksmagasin noll27 ges ut av Västra Götalandsregionen och Förvaltningen för kulturutveckling. Noll27 ska främja biblioteksutveckling genom att ge kunskap, inspirera, problematisera samt skapa dialog och debatt kring bibliotek och aktuella biblioteksfrågor. Namnet noll27 har en länk till klassifikationssystemet Dewey där koden 0.27 är koden för allmänna bibliotek, arkiv och informationscentrum.

KONTAKT

Noll27

Förvaltningen för kulturutveckling
Västra Götalandsregionen

Tel växel: 031-333 51 00

redaktionen@noll27.se

noll27.se

ANSVARIG UTGIVARE

Helén Andersson

REDAKTÖRER

Helén Andersson

Anneli Abrahamsson

REDAKTIONSRÅD

Biblioteksgruppen,
Förvaltningen för kulturutveckling

ART DIRECTOR/GRAFISK FORM

Sofia Brolin

OMSLAGSFOTO

Under byggnationen av
Deichman-Bjørsvika i Oslo.
Fotograf: Jo Straube

TRYCK

Cela Grafiska

Issn-Nummer 2002-4649

PRENUMERATION

Vill du prenumerera på noll27?
Skicka ett mejl med din adress
till: prenumeration@noll27.se
Det är givetvis kostnadsfritt.

Har ett bibliotek en a prioriform?

En mycket renommerad amerikansk arkitekt, Louis Kahn, formulerade för omkring 60 år sedan sin tolkning av den arkitektoniska idén bakom den ursprungliga skolan. Ett träd, konstaterade han! Elever och dess lärare samlades under dess lövverk för att överföra kunskap i en muntlig tradition. Trädet stod i medelhavsregionen och erbjöd följaktligen tak och skugga. I arkitektonisk mening skapades därmed ett rum, en plats.

Ett bibliotek omhändertog däremot ursprungligen skriftlig kunskap. Och så länge den inte är, bokstavligen, huggen i sten så kräver den särskilda byggnadsverk för att bestå över tid. Därav "biblioteket". Ett infraljus- och fuksäkrat rum för nedtecknat material. Dåtidens arkiv!

Idag har vi bättre koll på dessa tekniska aspekter. Ett bibliotek är därför inte längre ett arkiv. Det är, likt skolan Kahn talade om, ett rum och en plats.

I bibliotekets rum möts människor och media. En läsare tar del av bevarade tankar, från när och fjärran och från då och nu. Så var det i alla fall i mitt barndoms bibliotek. Man trädde in i en sober, stilla och förhållandevis introvert värld. Belysningen var dämpad och man kunde iakttaga människor djupt försjunkna mellan böckernas hårda pärmar, eller åse ett stilla samtal mellan en besökare och en bibliotekarie. Man sökte information genom att dra ut trälådor med handskrivna pappersark.

Men är det fortfarande så? Svaret på

denna smått retoriska fråga är naturligtvis; - Nej!

Men vad är det då som hänt, varför har ett modernt samtida bibliotek en annorlunda form jämfört med detsamma vid förra seklets mitt? Vi känner många av svaren men här önskar jag framhålla två orsaker som jag menar överträffar övriga.

För det första har vi idag ett omätligt "moln" vilket likt ett svart hål slukar, vad det tycks, obegränsade, och osorterade, mängder av information. Biblioteken, som institution i samhället, har därmed fått en tämligen svår konkurrent.

För det andra, vilket tycks vara en växande insikt bland såväl experter som politiker, så har vårt offentliga rum nu kommersialiserats till en sådan omfattning att människan inte längre har sin plats i detta annat än som konsument. Biblioteket, som byggnad i samhället, har då getts en ny roll som ett vardagsrum utanför hemmet.

Skall jag i en bild teckna en karikatyr av en nutida vision av ett bibliotek så kan jag inte låta bli att tänka på dagens kontorshus. De sistnämnda bör innehålla maximal glasyta i fasader, öppna och avindividualiserade arbetsplatser, ha en gemensam fikazon där alla träffas och en kreativ ljudnivå! Att överföra denna bild till ett bibliotek är naturligtvis en överdrift, men kanske inte helt osann!

Jag ställer dessa kritiska frågor mot bakgrunden av att ha utformat tre bib-

lioteksbyggnader genom åren - och att jag älskat de utmaningar detta innebär. Att som arkitekt få vara med att ge form till ett bibliotek är något av det bästa som kan hända inom vår profession.

Men just därför, och av flera andra orsaker, vill jag att biblioteken skall finnas även i framtiden, både som institution och byggnad! Och vad jag kan se så har de ingen a prioriform. Samtiden ger form och samtiden är vi.

Christer Malmström

Arkitekt MSA/SAR Malmström Edström
arkitekter ingenjörer AB
samt professor vid Lunds universitet

BILD: KRISTIN LIDELL

AAT VOS

Arkitektgurun som bytte fokus

AAT VOS ÄR EN HOLLÄNSK ARKITEKT OCH KREATIV GUIDE MED HELA VÄRLDEN SOM ARBETSFÄLT. HAN HAR ÖVER 20 ÅRS ERFARENHET AV ATT UTVECKLA BIBLIOTEKS-KONCEPT OCH HAR VUNNIT FLERA PRISER. HANS SPECIALITET ÄR ATT OMVANDLA PUBLIKA MILJÖER TILL UNIKA URBANA VARDAGSRUM.

Som student fick han lära sig att arkitektur var alla konstarters moder. De följande 25 åren arbetade han också utifrån den devisen och skapade byggnader mest för sin egen skull. Men för ungefär tolv år sedan ändrade han sin syn på arbetet och började förstå vad det egentligen handlade om. Att skapa för andra.

TEXT: ANNELI ABRAHAMSSON | BILD: AAT VOS/MARCO HEYDA

– Vem är jag att avgöra vad som är en bra plats? Varför ska jag bestämma hur det ska se ut? Jag kommer att behöva hjälp som bidrar till att även jag häpnar när det är klart, säger den kreativa guiden och arkitekten Aat Vos över Zoom en fredagskväll i april. Han sitter i sitt hem på den holländska landsbygden och känner sig ganska nöjd med det. Även om han saknar personliga möten med sina kunder och sin personal, att hänga på sin lokala pub, uppskattar han att äntligen få uppleva sitt hem och den fantastiska plats han bor på, på ett djupare plan.

Ett offentligt vardagsrum

Frågorna Aat Vos ställer inledningsvis beskriver delvis hur arbetet med Biblo Tøyen, biblioteket för unga i Oslostadsdelen med samma namn, startade. När han fick frågan om att rita biblioteket som stod färdigt 2016, hade han påbörjat sin egen förändringsprocess och sitt eget förhållningssätt till sitt arbete. Det som började med en missnöjd kund mitt under finanskrisen 2008.

– Jag fick i uppdrag att inreda ett bibliotek och gjorde det en arkitekt gör och kunden var nöjd. Några månader senare får jag ett telefonsamtal från en kollega som säger att jag har tur. Mitt under finanskrisen står mitt namn på en lista över tänkbara samarbetspartners och nu gällde det ett bibliotek som behövde en arkitekt. Det visade sig vara samma kund som jag arbetade för några månader tidigare, berättar han.

Men istället för att höra av sig till honom och berätta att de inte var nöjda, valde de att lägga ut jobbet på nytt. Inte heller andra gången Vos arbetade med biblioteket visade det sig att kunden var nöjd och återigen valde kunden att inte berätta för honom. Nu hamnade uppdraget istället i ett europeiskt upphandlingsförfarande, som han blev övertalad av

en kollega att försöka vinna. Han besökte platsen ännu en gång. Nu var det kallt i lokalerna och klienten föreslog att de skulle dricka kaffe i det temporära biblioteket. Högst upp i byggnaden fanns en lokal som besökarna börjat använda, dessutom hade de tagit dit egna möbler – soffor, bord och stolar. När personalen såg det här initiativet bidrog de med kaffe och tidningar.

– Personalen hade ingen aning om vad som hade hänt. Det var som om besökarna tagit över lokalen. ”Vi kallar det vårt vardagsrum”, berättade klienten som helt klart hade upptäckt något som jag inte hade insett och då förstod jag att det var det vi skulle göra. Ett vardagsrum. Så vi gjorde det och vann upphandlingen, säger han.

Den tredje platsen

Händelsen kom att prägla Aat Vos fortsatta liv och han undrade varför han inte lärt sig något om mänskligt beteende på arkitektutbildningen? Arkitekter borde läsa psykologi och sociologi, ansåg han och började studera. Den amerikanska sociologen Ray Oldenburg kom att betyda mycket för honom. Det var han som myntade begreppet Den tredje platsen som finns beskriven i boken Den goda platsen från 1989, ett begrepp som har blivit en central del i Aat Vos arbete och filosofi. Den tredje platsen är ett ställe där vi känner oss säkra och trygga, där vi vågar vara. Det är ett ställe som ser till att det finns rena toaletter, kaffe och vatten. Den tredje platsen är också ett ställe dit du kan komma och gå som du vill, du kan bjuda dit vänner, det är gratis och du upplever ett ägandeskap av platsen. Det är också viktigt att den finns i närheten, som ett bibliotek.

– De flesta av oss har ett hem, det är vår första plats. De flesta av oss har en arbetsplats eller en skola dit vi går. Det är

BILD: AAT VOS/MARCO HEYDA

Jag fick insikten att människor inte värderar det du gör, utan varför du gör det. Och den insikten fick mig att omvärdera allt och förändrade mitt sätt att tänka helt och hållet.

AAT VOS
Arkitekt och kreativ guide

vår andra plats. Den tredje platsen är en offentlig plats där vi känner oss lika hemma som hemma eller som på jobbet utan att det är hemma, berättar han.

Design och Maslows behovstrappa

Han åtog sig uppdraget att designa Biblo Tøyen i Oslo men sa att han skulle behöva hjälp, så han anställde ett kreativt team. I slutändan blev han mer en inspiratör och art director med det övergripande ansvaret, än formgivare av biblioteket. En av dem som kom att spela en stor roll i arbetet var Aga Skorupka, miljöpsykolog som fokuserar på samspelet mellan människor och deras miljöer. Tillsammans utvecklade de ett system där de kunde verifiera all data och uppgifter de fick in under researchen. Genom att studera Skorupkas tidigare forskning hade Aat Vos förstått att behoven bland användare av publika miljöer påminner om Maslows behovstrappa.

– Det viktigaste, enligt Aga Skorupka, är att dessa platser är synliga och tillgängliga. Om de inte är synliga kommer ingen att hitta dit. Är de inte tillgängliga kommer ingen att komma in. Användbarhet är viktigt. Om man hittar dit och kan kom-

ma in, men inte använda det då fungerar inte platsen. Det är också väldigt viktigt att människor känner sig trygga och säkra i publika miljöer. Om de inte känner sig säkra så kommer de att besöka platsen en gång men aldrig komma tillbaka. Sist men inte minst måste platsen erbjuda bekvämlighet och upplevelser, annars stannar besökaren bara i en kvart.

I sitt researcharbete undviker teamet att ställa ledande frågor. När de skulle bygga Biblo Tøyen frågade de till exempel ungdomarna vad de brukade göra efter skolan och när de åt sitt första mål mat. Inför projektet besökte Aat Vos och hans team också Kulturhuset i Stockholm och deras verksamhet TioTretton.

– Vi blev väldigt inspirerande av miljön där. De hade exempelvis ett kök, som vi även valde att ha på Biblo Tøyen. Det har en praktisk betydelse samtidigt som det är ett verktyg att komma närmare ungdomarna. Det blir naturligt att säga: ”Hej, ta det här äpplet om du är hungrig. Hur har du det hemma, förresten?”

Research och behovsorientering

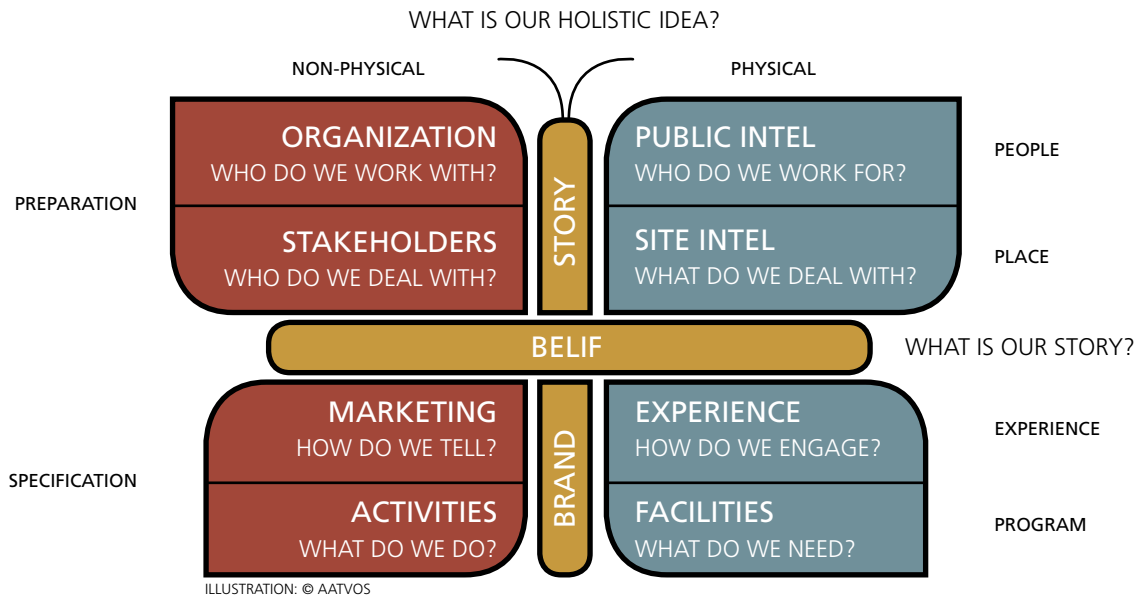
Alla Aat Vos projekt inleds med att samla in så mycket kunskap som möjligt. Man ser över områdets geografi och demografi. Han och teamet bor alltid på platsen i minst en vecka när de arbetar på ett projekt. Dels för att kunna arbeta med kunden och dess målgrupper, men också för att lära känna orten och få en känsla för vad som är viktigt och präglar invånarnas vardag. För att ytterligare kunna arbeta kvalitativt har Aat Vos och hans team tagit fram ett verktyg som kan användas i workshops. Det består av fyra kortlekar med fyra olika kategorier. Det finns 100 kort i varje kortlek där deltagare uppmanas att välja ut tolv. Med hjälp av de utvalda korten och prioriteringarna som görs, får frågeställaren ytterligare förståelse för användarna och svar som täcker in aspekter som frågeställarna annars kan missa.

– Researchen är grunden i vårt arbete. Vi presenterar den bild vår research har gett oss för klienten och går vidare med enkäter på stan, fördjupande samtal och intervjuer samt workshops med inbjudna invånare för att få förståelse för vad användarna önskar och behöver. Genom hela processen lär vi oss nya saker som vi tar med i det fortsatta arbetet. Upptäcker vi en tendens så kan vi forska vidare genom att ställa nya relevanta frågor, berättar Vos.

BILD: HELÉN ANDERSSON

BIBLO TØYEN I OSLO ÄR EN AV MÅNGA PUBLIKA MILJÖER SOM AAT VOS DESIGNAT.

The Butterfly Principles – Fjärilsprinciperna

Många av de projekt Vos tagit sig an har lyckats, medan andra inte riktigt motsvarat förväntningarna. Han insåg att det ligger mer bakom en succé än bara arkitekturen. Han började fundera på vad det är som gör att vissa platser verkar lyfta efter att de invigts medan andra inte uppnår sin fulla potential.

– Jag insåg att det inte enbart handlar om vad vi gör utan även om sådant som andra aktörer och människor gör, så vi delade in olika aspekter och förutsättningar i en fysisk aspekt och i en ofysisk. Det handlar om konkreta saker och företeelser, men också om något ickekongkret och ofysiskt, säger han.

Efter år av forskning och utforskande hade han kommit fram till att människor är viktiga för platser och tvärtom. Det är också viktigt för vår upplevelse vad som händer där, alltså programläggningen och aktiviteterna. Men det är inte det enda avgörande, menar Vos. Via den brittisk-amerikanska författaren Simon Sinek fick han upp ögonen för ytterligare en aspekt, som handlar om en djup, mental koppling.

– Jag fick insikten att människor inte värderar det du gör, utan varför du gör det. Och den insikten fick mig att omvärdera allt och förändrade mitt sätt att tänka helt och hållet. Tänk om det är som Sinek påstår, att frågan Varför, är energikällan bakom allt vi gör? Då dök bilden med fjärilen upp för mitt inre, för tänk om platser vi skapar inte ger människor samma glädje som en vacker fjäril kan göra? I våra workshops försöker vi numera utveckla och upptäcka Varför, först av allt genom att använda vår modell The Butterfly Principles of Design for Programmability.

Den tredje platsen och social förändring

I början av ett projekt försöker Vos och hans team definiera både de fysiska och de ofysiska delarna. Och likt

fjärilens vingar arbetar de utifrån fyra beståndsdelar där förberedelse symboliserar de övre vingarna och detaljerna är de undre vingarna.

– Om vi pratar om människor till exempel och kategoriserar de i en fysisk och en ofysisk del, då är användarna den fysiska delen. Så vilka är de? Det måste du undersöka för att förstå. I den ofysiska delen av människor hittar vi personalen och det svaret får du genom att ställa frågan vilka vi jobbar med. Det är personalens förmåga som bestämmer hur väl de kan arbeta med dem de vänder sig till, alltså besökarna, fortsätter han.

Har arkitektur potential att skapa social förändring och vad krävs för att kulturinstitutioner och offentlig service som exempelvis bibliotek ska kunna bli den tredje platsen? Det är en intressant och komplex fråga, säger Aat Vos.

– Men det är fullt möjligt och det är därför som vi har ett uppdrag att genomföra: att skapa platser där människor, oavsett ålder, inkomst och intressen, känner sig välkomna och hemma och i bästa fall även interagerar med andra.

Nyckeln är hur väl personalen och intressenterna, till exempel politiker eller en styrelse kan hantera förändring och önskemålen från användarna. Vill en organisation uppnå förändring, menar han, behöver de tänka över alla aspekter i organisationen. När Biblo Tøyen till exempel rekryterade sin personal, valde de att inte göra det på det vanliga sättet, utan sökte folk på norska Blocket. Och man sökte inte bibliotekarier utan människor som tyckte om att arbeta med barn i första hand.

– Är du en bibliotekschef med en stor vision om hur du vill att ditt bibliotek ska utvecklas, då behöver du utbilda och utveckla personalen för att lyckas. De är det yttersta lagret. ■

NY MÖTESPLATS I OSLO

Nya huvudbiblioteket i Oslo står redo att ta emot besökarna. En världspandemi kom i vägen och invigningen fick vänta. Men när det väl öppnar är det ett långt ifrån traditionellt bibliotek som hälsar välkommen.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

– Det är en arkitektoniskt väldigt vackert byggnad, men det viktiga är att det är ett biblioteksrum för människor. Ett stort kollektivt, offentligt rum för folk att mötas i, säger Knut Skansen, bibliotekschef för Deichman i Oslo.

Oslos nya huvudbibliotek är en av tre stora imponerande kulturbyggnader i stadsdelen Bjørvika. Granne med Operan och det nya Munchmuseet utgör de tre navet i Bjørvikas förnyelseprocess vid fjorden Akerselvas mynning. Ett centralt läge nära både tunnelbana och centralstation.

Det nya biblioteket är också det tredje större, arkitektoniska bibliotek i Norden som de senaste åren förverkligats. Först ut var Dokk1 i Aarhus, därefter Ode i Helsingfors, och nu alltså Deichman Bjørvika i Oslo.

– Det har varit en lång och svår process här i Norge, och vi har samarbetat nära våra kollegor i både Danmark och Finland. Särskilt med våra kollegor på Dokk1, som kanske inte hade riktigt samma tankar som vi, men som genom processen hjälpt oss gå grundligt tillväga och lösa uppdraget, säger Knut Skansen.

Deichman Bjørvika är ett stort hus i sex våningar där 10 000 kvadratme-

ter är publika med bland annat 1 200 sittplatser, scener, biograf, mötesrum, verkstäder för stora och små, digital teknik och litteratur. Men de 450 000 böckerna är medvetet placerade så att de inte ska ta plats för människorna.

– Vi har jobbat för att hitta ett sätt så det inte blir ett stort boklager. Detta är ett bibliotek som i första hand är ett rum för människor och för möten mellan dem. Ett hus för aktiviteter, samtal, dialog och debatt, säger Knut Skansen och menar att det handlar om att utveckla Bjørvika till ett ställe där folk kan arbeta, mötas och producera saker både som deltagare och som mottagare.

Teknisk bedrift

Huset har tre huvudingångar och hela entréplan är en stor öppen yta med plats att samla 550 personer. Från entréplan kan man se upp genom alla våningsplan där tre stora takfönster släpper in ljus och låter besökarna få en glimt av himlen. De tre ljusbrunnarna knyter ihop biblioteket och genom vilka man också kan se det unika rörliga tak som ger huset dess identitet.

En karaktäristisk del av huset, som redan fått mycket uppmärksamhet, är ett fribärande tak som svävar 20 me-

ter över marken. Det har kallats för en teknisk bedrift och har fått namnet Kringsjø som också är namnet på en tunnelbanestation i Oslo.

– Alla rum i biblioteket har fått namn hämtade från Oslo, säger Knut Skansen och berättar att Kringsjø är tänkt som en plats att mötas på med fin utsikt mot fjorden.

Unik möjlighet

Knut Skansen är stolt och glad över det nya biblioteket och hoppas att Helsemyndigheten i Norge låter dem öppna, i alla fall delvis, i slutet av juni. Han tror att biblioteket i Bjørvika kommer att få en stor utveckling i antal besökare och att det kommer att bli ett av de viktigaste offentliga rummen i Oslo.

– Byggnaden är ett arkitektoniskt väldigt påkostat hus som det ofta blir när man bygger nya bibliotek eller kulturhus, men Deichman Bjørvika är också ett bibliotek byggt där människor och aktiviteter står i centrum. Och när man ska bygga ett nytt bibliotek har man en unik möjlighet att omorganisera och utveckla verksamheten. Det gäller bara att få arkitekter, byggföretag och kommuner att förstå att den möjligheten finns. Och det förstod de i Oslo. ■

BILD: DIDRICK STENENSEN / VISIT OSLO

BILD: ERIK THALLAUG

– Vi har jobbat för att hitta ett sätt så det inte blir ett stort boklager. Detta är ett bibliotek som i första hand är ett rum för människor och för möten

KNUT SKANSEN

Bibliotekschef för Deichman Björkvik, Oslo

FAKTA

Deichman Björkvik har ritats av arkitekter från Lund Hagem Arkitekter och Atelier Oslo. Biblioteket planerar att öppna den 18 juni 2020.

Barnavdelningen på andra våningen är ett bra exempel på samarbetet mellan Deichman och interiörarkitekter. Tillsammans har de skapat olika miljöer där barnen kan roa sig med böcker, läsning, lek och lärande. ▶

BILD: SCENARIO INTERIÖRARKITEKTER

BIBLIOTEKET I ROSENGÅRD

STAKAR UT VÄGEN

De närmaste åren planeras både nyetableringar och upprustningar av biblioteken i Malmö stad. Först ut är biblioteket i Rosengård där en lång förberedelseprocess har krattat mark för det nya huset.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

När resten av landet gör nedskärningar i biblioteksverksamheten, går Malmö stad mot trenden och satsar på såväl nya som ombyggda och upprustade bibliotek. Dessutom pågår ett övergripande arbete med en gemensam konceptplattform för samtliga biblioteksmiljöer i staden.

– Det handlar om att utveckla ett gemensamt formspråk och vilka de minsta gemensamma nämnarna ska vara för en biblioteksmiljö i Malmö, säger Karolina Nilsson, inredningsarkitekt på White Arkitekter.

– Alla bibliotek i Malmö ska ha ett jämnt utbud och man ska känna igen sig när man besöker ett bibliotek, tillägger Katarina Forsström, biblioteksstrateg i Malmö stad.

Karolina Nilsson har, tillsammans med kollegan Anna

Krook som är processledare och specialist på inkluderande arkitektur, från början varit engagerade i om- och tillbyggnaden av Rosengårdsbiblioteket. Utformning och inredning av det framtida biblioteket har skett parallellt med framtagandet av konceptplattform och byggnadsutformning, vilket lagt grunden för bra samverkan.

– Givetvis ska alla bibliotek i staden få ha sin egen karaktär, samtidigt som de har gemensamma drag. Och att vi kom in tidigt i processen och har jobbat tätt tillsammans med husarkitekterna på Panorama arkitekter, har gjort att vi kunnat dra gemensamma riktlinjer och att projektet kommer att ha en helhet, säger Karolina.

– Det känns som ett viktigt ställningstagande att man sat-

– Alla bibliotek i Malmö ska ha ett jämlikt utbud och man ska känna igen sig när man besöker ett bibliotek.

KATARINA FORSSTRÖM
Biblioteksstrateg i Malmö stad

sar på offentliga miljöer i Malmö. Och särskilt i Rosengård där biblioteket dessutom är först ut i en större upprustning av Rosengård centrum, säger Anna.

Inifrån och ut

I maj i år är det 50 år sedan Rosengårdsbiblioteket öppnade i Rosengård centrum. I dag är det Malmös mest besökta områdesbibliotek och både nedslitet och underdimensionerat. Biblioteket kommer att rustas upp och få ytterligare två våningar och en terrass där man hoppas kunna ha verksamhet i utemiljö.

– Vi har haft workshops med både besökare och personal och bland annat diskuterat frågeställningar om vilka funktioner som ska ligga på vilket våningsplan, säger Karolina och berättar att plan ett till största del blir en vuxenavdelning med meröppet och plats för umgänge och kultur, plan två blir till stor del barnens och de ungas egen våning, och plan tre tillägnas lärande och koncentration med bland annat flexibla rum lätta att anpassa för bland annat språkcafé, kreativitet och lärande.

– Funktionerna i sig är de samma som på de flesta bibliotek, tillägger Anna. Det unika är vad som sker i de olika miljöerna, hur det upplevs att vara där och hur man använder dem. För det är först därefter vi kan fundera över hur de ska se ut, säger hon och menar att Rosengårdsbiblioteket är ett bibliotek byggt inifrån och ut.

– Vi har haft många diskussioner och vi har haft en skiss på byggnaden att förhålla oss till. Men funktioner och aktiviteter är byggt utifrån vad personal och besökare behöver. Och Rosengårdsbiblioteket är till stor del ett socialt bibliotek med stor bredd bland besökarna.

Kravlös plats

Från första början har Karolina och Anna jobbat tillsammans med personalen utifrån en vision som säger att biblioteket är en inspirerande, inkluderande och trygg vardagsmiljö med kravlös plats för språk, kultur och utbyte.

– Det är den känsla vi vill fånga. Att det är en plats för hela familjen och att alla är välkomna, säger Karolina.

– Det är spännande att Malmö valt att satsa på bibliotek och att man gör det utifrån biblioteket som en demokratisk plats. Att det inte bara handlar om tillgång till litteratur och kunskap, utan om att det fysiska rummet ska ha en demokratisk funktion. Vilket hänger ihop med hur vi inreder byggnaden, säger Anna och beskriver huset

med plats för besökarens egna initiativ och delaktighet.

– Vi har bland annat valt att lägga sociala funktioner i rum synliga utifrån för vi vill att man ska se att det händer saker på biblioteket, vilket vi i sin tur hoppas ska ge liv åt platserna utanför.

Lång process

Det har varit en lång förberedelse sedan beslutet om ett nytt bibliotek i Rosengård centrum togs 2017. Maria Roijer, sektionschef för Rosengårdsbiblioteket, menar att den långa processen med stor delaktighet av både personal och biblioteksbesökare, har varit bra.

– Vi har verkligen lagt en bra grund och kunnat diskutera olika biblioteksfrågor, och jag ser framför mig när jag våren 2022 står i bibliotekets breda trappa och ser alla glada människor som kommer in och börjar använda biblioteket. Jag står där tillsammans med personalen och med alla inblandade aktörer. För detta är ett tillsammansarbete där alla hjälps åt och gör något bra för Rosengårdsborna. ■

BILD: HENRIK ROSENOVIST / WHITE ARKITEKTER

Det har varit en lång förberedelse sedan beslutet om ett nytt bibliotek togs 2017. I samarbete med husägare, byggarkitekter, inredningsarkitekter, bibliotekspersonal och besökare, har det nya biblioteket tagit form. På bilden syns från vänster Karolina Nilsson, Anna Krook, Katarina Forsström och Maria Roijer.

EFTER EN LÅNG PROCESS

ÄNTLIGEN NYTT BIBLIOTEK

Efter många års väntan är det till hösten dags att sätta spaden i jorden för ett efterlängt nytt bibliotek i Ulricehamn. Ett tvåusen kvadratmeter stort suterränghus i rött tegel kommer att byggas i backen ner mot sjön Åsunden.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

– Det kommer att bli en helt ny mötesplats i centrum, säger bibliotekschef Anna-Lena Johansson och får medhåll av Ulricehamns kulturstrateg Victoria Klaiiber Svensson.

– Vi kan inte få ett bättre läge med busstationen på ena sidan, gågatan på den andra och delad entré med ICA.

Biblioteket i Ulricehamn har ända sedan 1977 legat i tillfälliga lokaler,

och av olika anledningar har planerna på ett nytt bibliotek ideligen försenats. Inte förrän 2017 kunde ett nytt bibliotek börja planeras, men då var det med full fart och stor optimism inför lösningen att bygga ihop det nya huset med delar av stadens ICA-butik. En lösning alla tror på, och en positiv utmaning för arkitekten Anders Erici på Efem arkitekt-

kontor som ritat det nya biblioteket.

– Det är viktigt att biblioteket får en tyngd och en egen identitet med offentlig karaktär. När vi tog oss an uppgiften var det avgörande, och att det ska vara en byggnad alla känner sig hemma i och kan orientera sig i, säger han och menar att det är en tillgång för biblioteket att ligga intill en ICA-butik där mycket människor rör sig.

BILD: PRIVAT

– Arkitekterna har sina hjärtefrågor, en del har vi fått jämkä men de har också fått acceptera att vi ser andra lösningar som passar verksamheten bättre.

ANNA-LENA JOHANSSON
Bibliotekschef, Ulricehamns bibliotek

– Det har ett stort värde för både bibliotek och handel.

Biblioteket kommer att fördelas på fyra plan och kommer, förutom entrén vid ICA, att ha ytterligare en entré på plan fyra ut mot stadens gågata. Här kommer också en integrerad konsthall att ligga, en konsthall arkitekterna från början tänkt lägga lite bredvid med separat entré. En lösning som blev upphov till diskussion.

– Ett jättefint rum, men vi har ju inte personal som kan finnas i konsthallen hela tiden. Till slut bytte vi plats på några mötesrum och flyttade in konsthallen i biblioteket. Det var kanske smärtsamt för arkitekten, men deras förslag var inte realistiskt. Och för oss är det viktigt att allt måste vara integrerat med varannat, att det inte är externa aktörer som kommer in och tar hand om utställningshall eller scenrum, säger Victoria Klaiber Svensson.

Delaktighet

Konsthallen är bara ett exempel på de diskussioner och samarbete som sedan drygt ett år tillbaka pågår mellan

bibliotekspersonal och arkitekter. Man skulle kunna säga att planeringen av huset bygger på erfarenhet från verksamhet biblioteket testat i tio års tid, och att det till stor del byggs efter stigar bibliotekspersonalen vet fungerar.

– Arkitekterna har ju sina hjärtefrågor och en del har vi fått jämkä, men de har också fått acceptera att vi ser andra lösningar som passar verksamheten bättre, säger Anna-Lena Johansson.

– Det blir ett flexibelt bibliotek där vi kan anpassa rummen efter verksamheten, tillägger Victoria Klaiber Svensson och berättar att de arbetat med biblioteket som kulturarena sedan 2011.

– Bibliotek är något man skapar genom samarbete med ett innehåll, fortsätter hon. Och det är det vi har gjort de senaste åren, vi har testat och provat och vi har fått in alla kultur- och konstformer på biblioteket. Många saker lever kvar och nu får vi lyxen att ha lokaler anpassade efter det vi provat under flera år.

Under processen har bibliotekspersonalen också gjort otaliga studiebesök, jobbat med tjänstedesign, ställt frågor, varit nyfikna och provat själv. Till exempel har de inför utformningen av barnavdelningen själv krupt

runt på golvet och insett att golvvärme är nödvändigt, att en gummimatta är lättskött och att föräldrar vill luta sig mot något när de sitter på golvet.

– Jag är glad för våra arkitekter, inredningsarkitekter och bygglidare, för vi får verkligen vara med i processen. Vi har haft en väldigt bra dialog med arkitekterna som lyssnat på våra erfarenheter och berättelser från studiebesök och användarundersökningar. Det är ju ändå vi som känner besökarna och hur de använder biblioteket, säger Anna-Lena Johansson.

Arbetsätt

Att flytta till ett bibliotek i fyra plan med två entréer kommer att innebära nya utmaningar, och kanske nya problem med fler besökare. Alla är medvetna om detta, men alla är också medvetna om att det är svårt att förbereda sig innan huset är färdigt och man ser hur människor rör sig i lokalerna.

– Att det blir tryggt och säkert är viktigt, både för oss som jobbar och för de som besöker oss. Det är något vi verkligen har diskuterat med arkitekterna och planlösningen gör att man kommer att ha bra överblick över lokalerna. Och visst kommer det att bli en utmaning, säger Anna-Lena Johansson. Men, poängterar hon, det kommer att bli ett levande och inspirerande hus.

– Man längtar ju dit. ■

FAKTA

Förutom bibliotek blir det en utställningshall, mötes- och samtalsrum, verkstad, scenrum och ett kafé i huset som planeras vara klart hösten 2021.

VEM KAN ÄLSKA KOSOVO NATIONALBIBLIOTEK?

Ful och anstötlig. Eller genialisk och missförstådd? Åsikterna går isär om det iögonfallande nationalbiblioteket i Pristina, Kosovo. Kultbyggnaden i Europas yngsta stat lämnar dock ingen oberörd. Vi åkte dit för en rundvandring och ett samtal med den kosovoalbanska arkitekturforskaren Teuta Jashari-Kajtazi.

TEXT OCH BILD: JOAKIM RÅDSTRÖM

– Det kanske enda elementet som kan skapa kopplingar mellan de regionala identiteterna var kupolerna som är närvarande i både bysantisk och islamisk tradition.

TEUTA JASHARI-KAJTAZI
Arkitekturforskare

”En av världens fulaste byggnader”. Domen mot Kosovos nationalbibliotek i Pristina var hård från brittiska dagstidningen Telegraphs fastighetsteam för något år sedan, när de rankade de 30 mest osköna byggnadsverken i världen. Biblioteka Kombëtare e Kosovës ’Pjetër Bogdani, som den iögonfallande skapelsen mitt i Kosovos huvudstad heter på albanska, designades 1971 och kom att invigas den 25 november 1982. En tid när kärv brutalism var högsta mode, vilket märks på biblioteket med sina utstickande betong- och glasburspråk. Arkitekten bakom Kosovos nationalbibliotek, den idag 90-årige kroatien Andrija Mutnjaković, valde dock att blanda brutalismens diskreta charm även med ytterligare, äldre stilar i sitt magnum opus.

Arkitekturforskaren Teuta Jashari-Kajtazi, som vi träffar på plats vid biblioteket, berättar att Mutnjaković tolkade den regionala identiteten.

– Det innebar en bysantisk tradition å ena sidan, och en islamisk tradition å den andra.

Identitetssträvan

På många sätt satt jugoslaviska arkitekter därmed i en rävsax för att på samma gång betona det samlande ”jugoslaviska” i Titos nationsbygge och tillgodose de olika delrepublikernas och provinsernas rimliga kulturella identiteter. Bosnien-Hercegovina, Kroatien, Makedonien, Montenegro, Serbien och Slovenien var då delrepubliker i staten Jugoslavien, medan Kosovo och Vojvodina var autonoma provinser i delrepubliken Serbien.

– Arkitekten försökte uttrycka ett talesätt som var vanligt i det gamla Jugoslavien – att man hade ”broderskap och enhet”, säger Teuta Jashari-Kajtazi, som disputerade just på kosovoalbansk identitetssträvan inom arkitektur på 70- och 80-talen.

Särskilt offentliga byggnader och monument var föremål för sådana här symbolsträvanden i det forna Östeuropa. I Belgrad uppfördes till exempel det enorma Federationspalatset, med sex stora salar som gick under var och en av de enskilda delrepublikernas namn och historiska stil – Slovenska salen, Kroatiska salen och så vidare.

Pristina, huvudstad i den autonoma provinsen Kosovo, var inget undantag. Ett notabelt exempel utgörs i nationalbibliotekets fall av de excentriska vita akrylkupolerna sammanbundna av metalltunnband – 99 stycken, i olika storlekar, över taket på hela byggnaden.

– Det kanske enda elementet som kan skapa kopplingar mellan de regionala identiteterna var kupolerna, kommenterar Jashari-Kajtazi. Kupolerna är närvarande i både bysantisk och islamisk tradition.

Att gå för långt i att bejaka lokala identiteter var dock inte tillrådligt. Arkitekten fick exempelvis utstå kritik från vissa

nitiska centraljugoslaver just mot kupolerna, som ansågs vara alltför lika lokala albanska hattar.

– På albanska kallas den qeleshe, och det är en sorts traditionell albansk ullhatt som vanligen bär av äldre män. Man kan fortfarande se män på landsbygden som använder dem. Men det är bara en tolkning, säger Jashari-Kajtazi.

Luftigt

En intressant aspekt hos biblioteket är att det inte framstår som så massivt som en jättebyggnad i platsgjuten betong och sten borde göra. Betongelementen som rymmer läsrum och dokumentinsamlingar lättas upp på utsidan av det överallt närvarande metallnätet, en så kallad brise-soleil, i stjärnmönster. På insidan är upplevelsen anmärkningsvärt luftig och lätt – här gör takkupolerna verkligen sitt jobb för att släppa in ljus.

Mittpunkten inne i biblioteket utgörs av ljusgården innanför entrén. Ovanvåningens balkongvägg dekorerar här av en sorts konstnärliga kopparrullar, och betonggolvet är klätt i marmorkilar i olika färger, som tillsammans pekar in mot mitten.

– Det kan tolkas som en återgivning av konceptet noor inom islam, där mittstenen symboliserar en lärare eller guide, och där marmordetaljerna runtomkring motsvarar eleverna eller lärjungarna, kommenterar Teuta Jashari-Kajtazi. Och i så fall är det ju mycket passande för ett bibliotek.

Bibliotekets aula är en ytterligare överraskning, här täcks väggarna av ”inverterade kupoler” – små minikuber i trä och guldfärg som dessutom ger bra akustik. Klaffstolarna och podieframsidan har sober stoppning i olivgrönt, även om de har fått en del törnar genom åren.

Uttrycksfullt

Vi pratar med andra Pristinabor om stadens ovanliga nationalbibliotek. En för fram teorin om att de bubbliga vita kupolerna med sina svarta ramverk snarare är hjärnor än hattar, och att arkitekten lekte med kopplingen mellan bibliotek och hjärnarbete. En svensk före detta FN-soldat menar diplomatiskt att oavsett vad man tycker om byggnaden ”så märks den ju i alla fall”.

Samtidigt är konnässörerna i många fall charmade av Kosovos banbrytande nationalbibliotek. Det senaste exemplet var när Getty Foundation 2016 beslöt ge stöd till Kosovos arkitekturstiftelse för att dokumentera och renovera skapelsen. Motiveringen var bland annat att ”få moderna byggnader binder samman det förflutna och nutiden så felfritt och sträcker sig över skiftande kulturer så uttrycksfullt som Kosovos nationalbibliotek i Pristina”.

En tydlig upprättelse för Andrija Mutnjaković, med andra ord. ■

BILD: KUVIO

ODE

– Helsingfors nya vardagsrum

Helsingfors centrumbibliotek Ode är en imponerande byggnad i glas- och stålkonstruktioner med en träfasad av inhemskt trä. När biblioteket invigdes den 5 december 2018 var det som en ny mittpunkt för biblioteksnätverket Helmet i Helsingfors. Husets cirka 10 000 kvadratmeter är fördelade på tre våningsplan för samvaro, aktiviteter och enskildhet, och här finns, förutom bibliotekets verksamhet, en stadsverkstad, studior, bio, lekpark, kafé och restaurang.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

BILD: KUVI/O

BILD: SOFIA ERVÄSTI

Oodi är ett mästerverk av arkitektur och vi har många turister som kommer bara för att se Oodi som en byggnad, inte som ett bibliotek.

ANNA-MARIA SOININVAARA
Direktör för centralbiblioteket Ode

Noll27 har tidigare besökt och skrivit om Ode i Helsingfors. Då var huset fortfarande en byggsplats och dess innehåll och verksamhet på planeringsstadiet. Nu har det varit öppet ett tag och vi frågade Anna-Maria Soininvaara, direktör för centralbiblioteket Ode, hur det har gått.

Blev Ode som ni förväntade er?

Ja, Oodi, Ode på Svenska, blev vad vi hoppades på.

Under första året hade vi över tre miljoner besökare, vi fick mycket publicitet och människor var extremt nöjda.

Det många inte vet är att vi faktiskt öppnade innan huset var helt klart. Efter invigningen stängde vi andra våningen i över en månad för att färdigställa vår specialutrustning. Men

det har dragit ut på tiden och det sista arbetet gjordes nu under våren när vi fick stänga på grund av coronaviruset.

Det bästa med Oodi är vårt uttalande: Oodi är för alla. Vi försöker hela tiden att göra förbättringar i samarbete med våra besökare och våra partners, och vi försöker också hitta nya tjänster för de användare som inte är så angelägna om traditionella bibliotekstjänster. Men vi respekterar fortfarande böcker och läsning!

Har husets arkitektur påverkat hur besökarna beter sig?

Oodi är ett mästerverk av arkitektur och vi har många turister som kommer bara för att se Oodi som en byggnad, inte som ett bibliotek.

Men våra vardagliga biblioteksanvänn

are älskar ljuset och utsikten över staden från tredje våningen Book Heaven.

Ibland försöker människor dra för gardinerna i grupprummen med glasväggar på andra våningen, men öppenheten är av säkerhetsskäl, så vi drar undan dem igen. Det gör ju också att utrymmet känns livligare när man kan se andra människor.

Har ni ändrat/anpassat, något i husets design efter besökarnas behov?

Vi har flyttat småbarnens lekplats från första våningen till tredje våningen där vi också har våra familjetjänster. Datorområdet i lobbyn har ändrats. Vi har fler datorer och vi har mer utrymme mellan datorplatserna. Vi har också förbättrat våra skyltar och vår belysning. ■

TRE RÖSTER OM

Biblioteksrummet

När noll27 tidigare i år skrev om projektet Kreativa rum i Blekinge Kronoberg, kunde vi inte släppa en fråga slöjdekonsulent Else Österberg ställde sig: Måste alla bibliotek se likadana ut? Vi ville följa upp funderingen och har pratat med Petra Trobäck, Eiler Jansson och Else Österberg, som på olika sätt har fördjupat sig i biblioteksrummets utseende och funktion.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

BILD: STEPHANIE JEZEWSKI

Petra Trobäck

Föreläsare, inspiratör och författare till boken *Skapa ett attraktivt biblioteksrum*

– Bibliotek är ofta väldigt vackra rum som inbjuder till alla möjligheter. Men man måste våga laborera mer och inte vara så rädd för att flytta på saker och förändra. Det är ju bara ett rum, säger Petra Trobäck.

Förankring

Gemensamt för både Else Österberg, Eiler Jansson och Petra Trobäck är betydelsen av bibliotekets förankring till det lokala. Att plocka in kopplingen till bygden, eller till staden, och att det blir tydligt i rummet. Men också vikten av att låta invånarna sätta sin prägel.

– Och då tänker jag på demokrati, läslust och bildning, att det kan vara olika i olika delar av Sverige. Jag skulle vilja se att sådant kommer fram lite mer. Det saknas ofta, det känns precis samma på alla bibliotek, säger hon och menar att biblioteken måste våga ställa frågor till besökarna.

– Våga fråga varför de kommer till biblioteket.

Ett bibliotek, menar Petra, är inte helt olikt en butik när det handlar om att få besökaren att trivas och att vilja komma tillbaka. Och det börjar redan i entrén, en passage som ska vara neutral men välkomnande. Innanför entrén finns den viktigaste platsen på biblioteket, den Petra kallar för landningsbanan.

– Den platsen är viktig för det är här besökaren stannar upp och tar in rummet. Det är här besökaren ska interagera och enkelt kunna navigera i rummet, säger hon och gör liknelsen med butiken igen där varor som kan locka till

impulsköp ofta finns vid kassorna.

– Återigen är det viktigt att ställa frågor till besökarna om varför de är på biblioteket. Är det många som är där för att låna deckare, då är det kanske det som är bibliotekets ”lösgodis”.

Vardagsrum

Bibliotek omnämns ofta som det offentliga vardagsrummet. En benämning och en funktion Petra Trobäck gillar, men som hon menar kan ge ett oprofessionellt uttryck när biblioteken plockar upp begreppet.

– Det blir som ett privat hem när man lägger en duk på ett bord, ställer fram en blomma eller hänger upp gardiner. När man går in i ett offentligt rum, som ofta har stora ytor, blir det här bara puttenuttigt. Jag gillar vardagsrumskänslan, men biblioteken måste tänka större och bygga miljöer.

TRE TIPS FRÅN PETRA

- Prata med besökarna om varför de är där och om deras uppfattning av bibliotekets syfte. Omvandla det till något konkret i rummet.
- Se till att landningsbanan är lugn och ljus och att besökaren kan ta in hela rummet härifrån.
- En bra struktur i rummet är grunden, men jag skulle vilja att biblioteken vågar vara mer personliga i sin kommunikation med mer personliga tips och personliga uttryck.

Eiler Jansson
Biblioteksutvecklare Kultur
Halland och författare till bok-
en Biblioteksrummet – Egna
erfarenheter och andras tankar

– Jag tycker i och för sig inte att alla bibliotek ser likadana ut. Men det som ofta är den gemensamma nämnaren är att det är för mycket av allt. För mycket bokhyllor och för mycket småkraf, säger Eiler Jansson som tillsammans med konstnären Agneta Göthesson de senaste åren haft workshops på bibliotek med ambition att förändra och utveckla sitt biblioteksrum.

– Vi har utvecklat en metod där hela arbetsgruppen deltar och där det viktiga är att betrakta sitt biblioteksrum med användarens ögon.

Loppmarknad

Innan Eiler och Agneta kommer till ett bibliotek vill de gärna titta på arkitektens ursprungliga ritningar. Då ser de hur det var tänkt med saker som fönsterplacering, entré och rumsfördelning. Saker som efter otaliga trender och ommöbleringar har fallit i glömska.

– Olika trender får ibland styra för mycket och det är inte alltid det passar in i huset. Under åren som gått har dessutom olika medietyper efterhand krävt mer utrymme. Men i stället för att gallra och byta ut, lägger biblioteken till och det blir mer och mer saker i rummet.

– Det är heller inte ovanligt att biblioteken fylls av saker människor välvilligt skänkt och som de tycker passar på biblioteket. Saker som av ren snällhet får vara kvar i det oändliga. Till slut blir biblioteken som en loppmarknad.

För vem och varför

Liksom Else Österberg och Petra Trobäck, är Eiler Janssons övertygelse att biblioteken ska låta sig präglas av lokalsamhället, att det är där man ska börja om man vill förändra. Ett av hans tips är att ta hjälp av kommunens statistik och uppgifter om vilka grupper som bor i området kring biblioteket.

– Ofta är biblioteket inrättat efter de som jobbar där. Det viktigaste är att de inrättas för användarna.

TRE TIPS FRÅN EILER

- Rensa och gallra så det blir överblickbart.
- Ha inte för många olika typer av möbler, eller samla dem så det blir en viss enhetlighet.
- Ta inte varje ledig yta till skyltutrymme och låt framförallt borden vara ifred. Och undvik skyltar med förbud. Ingen ser dem och de skapar bara en dålig stämning.

Else Österberg
Verksamhetsutvecklare i Slöjd
och Konsthantverk, Region
Blekinge

– Jag upplever att många bibliotek är väldigt lika varandra. De är stela och tillrättlagda och de flesta är uppbyggt kring personalens struktur. Ingen har tänkt på besökaren och låntagarens väg, säger Elsa Österberg som har erfarenhet av att tidigare ha jobbat som dekoratör inom butiksvärlden och präglad av att tänka och göra saker för besökarna.

– Jag har användarperspektivet med mig, hur man som besökare känner sig välkommen och vilken den första upplevelsen är.

Lokal prägel

I projekt Kreativa Rum jobbade Else Österberg med filialbibliotek på mindre orter. För henne var det självklart att utgå från lokalsamhället och låta biblioteken präglade det som finns nära. I sitt arbete träffade hon barngrupper, lokalbefolkning, föreningsverksamhet och företag på orten för att prata om bibliotekets roll i samhället.

– Det kan bli helt galna idéer som kommer fram, men våga tänka att alla bibliotek inte måste vara lika. Våga vara lokal, och det går utmärkt att förändra och få nytt genom att fixa till det gamla.

Rädsla

När Else Österberg började jobba med bibliotek trodde hon att alla bibliotek, liksom butikskedjor, hade ett koncept att förhålla sig till. Snart förstod hon att likheterna handlar om en upplevelse av att inte våga förändra.

– En del tycker ju om att det ser ut som det alltid gjort, de kanske inte förväntar sig något annat. Man blir hemmablind och reflekterar inte över det arv man förvaltar. Kanske handlar det också om tidsbrist eller om ansvar och arbetsbeskrivning.

– Det är svårt att förändra. Både känslomässigt och praktiskt. Det handlar till stor del om föreställningar och förväntningar av vad ett bibliotek är.

TRE TIPS FRÅN ELSE

- Ha ett kundtänk och ta låntagarens väg in i biblioteket.
- Rensa och gallra.
- Gör rummet flexibelt och våga utmana, testa och se med andra ögon.

PRISBELÖNT DAGSLJUS PÅ KUNGLIGA BIBLIOTETEKET

Tre våningar ner, under marknivå och ett enda ljusinsläpp. När Kungliga bibliotekets byggnad Annexet skulle få en ny ljusdesign sänkades inte utmaningar. Med hjälp av dagsljusanalys, gedigen kunskap och många smarta lösningar lyckades ljusdesignerna skapa en unik miljö som även belönades med prestigefyllda Svenska Ljuspriset 2013.

TEXT: ANNELI ABRAHAMSSON | BILD: STEN JANSIN

På Kungliga bibliotekets baksida ligger Annexet. Det är en byggnad som byggdes 40 meter under marknivå i slutet av 1990-talet med ett trapphus som omgärdas av glasväggar ovan jord. Det är lokalernas enda naturliga ljus. När det skulle renoveras 2012 var det inte den enda utmaningen. Byggnaden är K-märkt, så vid renoveringen fick ingenting av den fasta konstruktionen åtgärdas, väggar och tak skulle förbli intakta. Inga nya borrhål fick borrar för att dra kablar till lampor, ventilation eller högtalarsystem, endast befintliga eluttag fick användas.

– Vårt uppdrag var att skapa en miljö

som var inbjudande och välkomnande. Kungliga biblioteket ville att besökarna skulle vilja vara där och att de skulle bli fler och det lyckades vi med, berättar Daniel Hodierna, ljusdesigner på företaget Light Bureau som arbetade i projektet tillsammans med kollegorna Isabel Villar och Majid Miri.

Dagsljusanalys

Trappan med det enda ljusinsläppet löper på samma ställe genom alla tre våningsplanen. Ju längre bort från trappan och ljusinsläppet, desto mörkare blir det. Som ett av de första företagen i Sverige lät Daniel Hodierna och kol-

legorna genomföra en dagsljusanalys för att få en uppfattning om hur ljuset föll i byggnaden, var det var som mörkast och hur mörkt det blev.

– Det var grundläggande för arbetet att veta hur ljuset föll och hur starkt det var. De mörkare partierna lystes upp av glödlampor och kontrasterna mellan ljus och mörker var väldigt stor. Miljön var inte alls välkomnande och trevlig, berättar han.

Att återskapa känslan av dagsljus i Annexet var målet samt att minska de starka kontrasterna. Ljusdesignerna har använt sig av två olika slags ljus, ett varmare ljus som placerats på

ytor där människor befinner sig, till exempel i soffor, mötesrum och på arbetsplatser. Det kallare ljuset är riktat mot väggar och andra döda ytor för att förstärka arkitekturen i rummet. Vertikalt ljus är också en bra lösning för den här typen av rum.

– Vertikalt ljus hjälper till att förmedla dagsljus och den kalla temperaturen i ljuset lyfter känslan av dagsljus, till skillnad från det varmare ljuset. I mötesrummen finns gardiner, som vi belyser uppifrån för att få känslan att solen lyser igenom.

Ett kontrollsystem med sensorer installerades också. Det känner automa-

tiskt av rådande dagsljusförhållanden i lokalerna och balanserar det elektriska ljuset utifrån mängden naturligt ljus.

– Vi har reducerat elförbrukningen i lokalerna, vilket också beror på att vi har bytt ut all gammal belysning och installerat lysrör och LED-ljuskällor istället, säger Daniel Hodiene.

Biblioteksljus

Ljuset är viktigt för biblioteksrummet och ska fungera för många typer av verksamheter.

– Olika aktiviteter och ytor kräver olika ljusstyrka och typer av ljus. Det kan vara svårt att få till rätt balans mellan dessa

olika användningsområden, tycker han.

Som offentlig plats är det också viktigt att tänka på tillgängligheten. Det betyder att exempelvis trappan behöver vara tillräckligt belyst för att besökaren inte ska trampa snett. Det är också viktigt att kunna styra ljuset, menar han.

– Man vill inte gärna att dagsljuset letar sig in bakom ens axel och landar direkt på datorskärmen så att man inte ser någonting. Vissa kanske har svårt att se medan kanske främst unga inte behöver så mycket ljus alls, så att kunna styra styrkan på enskilda lampor är också bra. ■

UNIVERSELL

DESIGN

På biblioteket i skånska Löddeköpinge pågår en renovering mot anpassning med fokus på personer med funktionsnedsättningar.

– Genom att utgå från de som har det svårast gör vi det lättare för alla våra besökare, säger Sanna Fries, bibliotekschef i Kävlinge kommun.

TEXT: HELEN ANDERSSON

BILD: KÄVLINGE KOMMUN

– Vi försöker helt enkelt köra ett helhetskoncept från grunden. Och ju tydligare rummet blir desto lättare blir det för alla.

SANNA FRIES
Bibliotekschef i Kävlings kommun

Det började med en incident där en besökare gick rakt in i en glasörr eftersom hon inte såg den. Personalen fick en tankeställare och knöt ihop det med erfarenheter från tidigare arbete med tjänstedesign.

– Vi insåg redan då att det finns så mycket vi inte har tänkt på, eller som vi gör bara genom att gissa. Nu tog vi kontakt med kommunens Funktionsrättsråd och med Begripsam, och bad dem hjälpa oss att titta på vår lokal utifrån användarens ögon med fokus på personer med funktionsnedsättningar, berättar Sanna Fries.

Aha-upplevelse

Inventeringen av bibliotekslokalen gav en massa aha-upplevelser och en insikt om att det fanns en hel del att åtgärda. Förvånande var att mycket handlade om andra saker än vad personalen själv tänkt på, som till exempel att det egna skyltsystemet hade samma färger som nödutrymningsskyltarna, eller att bibliotekets Meröppet är en tjänst som inte passar alla personer med funktionsnedsättning eftersom många är beroende av personlig service.

– Nu är vårt skyltsystem utbytt, och när biblioteket är öppet kommer det att finnas personal vid en informationsdisk innanför entrén. Det är ju bra för alla att nödutgången är tydlig och att direkt se var personalen är,

ler Sanna och berättar om mer synlig problematik som kontraster mellan väggar, golv och möbler, rörig skyltning och störande ljudbild.

– Att separera och vara tydlig med vad man har för syfte med olika ytor på biblioteket är inget att skämmas för. Att vara tydlig med till exempel olika ljudzoner och att inrätta särskilda ytor för skyltning av material. Att lätt kunna orientera sig och en tydlighet med var det är ok att göra vad, kan göra att fler kommer till biblioteket, säger Sanna.

Helhetskoncept

Insikten att biblioteksrummet kunde ge ett rörigt intryck avgjorde beslutet att anpassa det utifrån universell design. Det röriga, menar Sanna, beror på att alla anpassningar hittills skett vid behov och efterhand vilket gör att all personal inte är insatt och att mycket glöms bort.

– Det blir lätt en godtycklig anpassning på slentrian som alla inte har koll på. Det är viktigt att alla i personalgruppen får en förståelse för olika målgrupper, att man hela tiden utgår från de som har större kognitiva och fysiska utmaningar i vardagen. De andra, de som har det

lättare, de hänger på ändå och det är inte de vi primärt ska planera för.

Arbetet mot ett bibliotek med universell design görs tack vare pengar från Stärkta bibliotek. Parallellt pågår ytterligare ett projekt med att utveckla avdelningen med tillgänglighetsanpassade medier, och för att knyta ihop säcken har biblioteket sökt Stärkta bibliotek-pengar en tredje omgång för att anpassa sin webbplats och matcha den mot tillgänglighetstänket i den fysiska miljön.

– Vi försöker helt enkelt köra ett helhetskoncept från grunden. Och ju tydligare rummet blir desto lättare blir det för alla. Och med rätt planering av lokalen och med rätt hjälpmedel kommer vi dessutom att kunna jobba mycket mer som vi egentligen vill, säger Sanna och menar att det de gör i Löddeköpinge inte är något revolutionerande.

– Det är bara en form av omsorg om verksamheten och om de som besöker oss. Och ibland behöver man hjälp att öppna ögonen och fråga istället för att gissa. Det är väl det som är A och O. ■

FAKTA

Föreningen Begripsam bildades 2016 och arbetar främst med att göra samhället mer tillgängligt för framförallt personer med kognitiva svårigheter.

BIBLIOTEKET DÅ OCH NU

Från slutet och onåbart till luftigt och tillgängligt. De svenska bibliotekens utformning har genomgått stora förändringar de två senaste seklen.

Det finns vissa tydliga drag när det gäller bibliotekets utseende och form genom historien. Från klosterbiblioteken under medeltiden och framåt, var det tydligt att man ville skydda kunskapen, det vill säga böckerna. Detta signalerades i byggnaderna som var svårtillgängliga och slutna.

TEXT: ANNELI ABRAHAMSSON

– Byggnaderna hade en högstämnd utformning, var utbildningstempel snarast, både exteriört och interiört. Det var vanligt med stora trapplopp som gav intrycket att det här är en byggnad som bär på något mycket betydelsefullt, som det krävs en viss ansträngning för att komma åt. Och det här monumentala finns med in på 1920-talet, berättar Anders Bergström, arkitekturhistoriker och lektor vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm, som forskat om Stadsbiblioteket i Stockholm och dess arkitektur.

Biblioteket – i takt med tiden

Utformandet av biblioteket sker parallellt med hur synen på biblioteket förändras och vilken verksamhet som bedrivs. Digitaliseringen har hittills inte avspeglat sig på bibliotekets utformning i någon större omfattning, men vem vet hur det ser ut om 50 år?

– Den som ska planera ett bibliotek ställs tidigt inför frågan hur många hyllmeter man behöver och hur många dataplats man ska ha. Det är svårt att veta vad man kommer att behöva i framtiden. Det får bli kvalificerade gissningar, säger Anders Bergström.

FYRA STORA REVOLUTIONER

BILD: STEN LEJONHUFVUD

Anders Bergström ser fyra avgörande skeenden i historien som har präglat utformandet av våra bibliotek.

ANDERS BERGSTRÖM

Arkitekturhistoriker och lektor vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm, som forskat om Stadsbiblioteket i Stockholm och dess arkitektur.

1

Demokratiseringen

Vid mitten av 1800-talet blev biblioteken en del av demokratiseringstanken, även om det alltså dröjer innan det slår igenom i utformandet av byggnaden. Biblioteksarkitekturen kan sägas ha genomgått fyra stora revolutioner. Den första revolutionen kom under 1800-talet då vi gick från att ha referensbibliotek till lånebibliotek, alltså att man kan låna böckerna.

– Under tidigt 1900-tal var USA den stora förebilden. Nu öppnade biblioteken upp och lät böckerna stå i hyllor där folk själva kunde gå och botanisera bland litteraturen. Det innebar att man behövde mer hyllängd och en större andel hyllor än tidigare.

2

Funktionalismen

På 1930-talet är det dags för nästa stora revolution.

– Då kom funktionalismen med fokus på funktion förstås, hur biblioteket ska användas och man ser en tydlig vilja att uttrycka öppenhet. Det märks i gestaltningen att det är en byggnad för alla. Öppenheten är tydlig, stora fönster, öppna mot en park där man tydligt kunde se vilka som var därinne och att man kunde se ut lika tydligt. Biblioteket och kunskapen skulle vara tillgänglig. Vi har egentligen inte lämnat det här paradigmet.

3

70-talet och öppenheten

Den tredje stora revolutionen inom bibliotekssfären kom på 70-talet, berättar Anders Bergström.

– Det är först då som 30-talets idéer om det öppna biblioteket slår igenom fullt ut genom att bibliotekskulturen förändrades och blev mer tillåtande. Förändringen var radikal för låntagarna. Rent estetiskt var det inga större förändringar och än i dag kan man säga att 30-talsidéerna fortfarande lever kvar inom biblioteksarkitekturen, i den mån den nu går att påverka.

– Under en period byggdes det nya förorter och i varje ny förort skulle det finnas ett filialbibliotek. Egentligen byggdes få renodlade biblioteksbyggnader, istället fick de hyra in sig i redan befintliga lokaler.

4

Digitaliseringen

Den senaste stora biblioteksrevolutionen kom med digitaliseringen kan man säga. Nu flyttade de digitala medierna in och biblioteket kom allt mer att bli en mötesplats. Det blev också vanligare att biblioteket fick rollen som kulturinstitution och kom att hysa andra kommunala kulturverksamheter.

– Ytan innanför entréerna är ett tydligt tecken på bibliotekets förändrade roll som mötesplats. Här förläggs verksamhet som kaféer och annat som inte är direkt kopplat till biblioteksverksamheten.

Blivande inredningsarkitekter skapar bibliotek

När studenterna på Konstfacks program Inredningsarkitektur & Möbeldesign tog sig an kursen Interiör och samhälle fick de en spännande och utmanande uppgift: att skapa ett bibliotek i tiden, för framtiden.

TEXT: ANNELI ABRAHAMSSON

Studenterna som går tredje och sista året på kandidatprogrammet hade vernissage i januari där de ställde ut modeller och ritningar över sina framtida bibliotek.

– Kursen inleddes med att vi gjorde flera studiebesök till olika bibliotek, därefter fick studenterna definiera sin vision om ett bibliotek, berättar Tove Sjöberg, inredningsarkitekt och gästlärare på Konstfack i Stockholm.

Befintligt område

Lokalen studenterna arbetade utifrån var en byggnad i Slaktusområdet i Stockholm, som är precis vad det låter som. Området är på väg att förändras och visionen är att det ska bli ett nytt kulturområde, med både skolor och förskolor och annan kommunal service. Byggnaden förväntas snart få en ny publik användning, eventuellt som just bibliotek.

– Uppgiften var att göra en miljö som passar nu, men som också skulle kunna utvecklas till vad som kan vara framtidens bibliotek, vilka behov som finns på platsen och hur biblioteket skulle kunna spegla dessa behov, berättar studenterna Isabella Werner och Jenny Eriksson som gjorde var sitt projekt.

De båda konstaterar att biblioteket är en viktig mötesplats och att det digitala inte ersätter det fysiska mötet. De har även fått upp ögonen för biblioteksrummet, inte minst vad som utgör en säker och trygg plats.

– På ett bibliotek vi besökte hade de sänkt höjden på bokhyllorna så att det gick att se över dem. Det skapade trygghet. Även färgsättning bidrar till den känslan, säger Isabella Werner.

Vision och verklighet

Även om uppgiften varit fiktiv har arbetet levandegjorts av att de har haft en befintlig byggnad att använda vilket lett in de på aspekter som varit viktiga. Exempelvis har de fått reflektera över och hämta in uppgifter om området, vilka människor som förväntas bo eller vara på platsen, huset som är gammalt och bär en historia och hur det är tänkt att man ska ta sig till området.

– Det har varit kul och spännande, men utmanande och frustrerande. Det är mycket man inte kan påverka i sin roll som inredningsarkitekt för ett bibliotek. Det kan handla om att man inte kan använda de material man vill ha eftersom det blir för dyrt, så det blir en del kompromisser där man får ta bort sånt man ville ha från början, säger Jenny Eriksson och Isabella Werner.

I framtiden skulle de kunna tänka sig att jobba med biblioteksinredning.

– Det är en ickekommersiellt styrd plats. Det är roligare att göra ett bibliotek än en shoppinggalleria om man får säga så, tycker Isabella Werner. ■

ISABELLA WERNER
 Studerande vid
 Konstfacks program
 Inredningsarkitektur
 & Möbeldesign

Isabella valde att ett mer klassiskt bibliotek med fokus på böckerna.
 – Men i och med att vi inte vet hur den digitala utvecklingen kommer att vara om 30 år så tänkte jag organiskt med fokus på böckerna men där jag lämnade stora ytor för biblioteket att själva definiera sina behov över tid.

BILD: ISABELLA WERNER

JENNY ERIKSSON
 Studerande vid
 Konstfacks program
 Inredningsarkitektur
 & Möbeldesign

Jenny tog fasta på områdets karaktär och att där kommer finnas många unga människor i rörelse. På bottenvåningen valde hon att göra ett kulturhus. På övervåningen skapade hon ett nischat bibliotek med självbiografier, som en del av kulturhuset, med möjlighet till filmvisning, föreläsningar samt författarsamtal.
 – Det kommer att finnas många skolor i området och jag vill få in ungdomarna i biblioteket där det finns studieplatser. Jag skulle vilja att ungdomarna använde biblioteket och kanske kunna hitta sin kreativa förebild bland självbiografierna, berättar hon.

BILD: JENNY ERIKSSON

LARS WILDERÄNG

Författare med känsla för hopp och katastrof

Författaren Lars Wilderäng är en efterfrågad auktoritet när det gäller krisförberedelser och prep-ping. Hans romaner handlar ofta om ett Sverige i krig eller kris. I våras gav han och hans fru Lena Wilderäng ut en handbok i hur man jobbar hemma, för att hjälpa de tusentals svenskar som fått börja med distansarbete under coronapandemin.

TEXT OCH BILD: ANNELI ABRAHAMSSON

– Det tar sån tid att behöva åka iväg och utträtta sina ärenden. Man har inget tålamod riktigt när man behöver åka någonstans efter två månader hemma, säger författaren Lars Wilderäng över Facetime när han berättar om dagens äventyr för att leta grejer till bilen.

Fiktion och verklighet

Det har gått drygt tre månader sedan det första dödsfallet av covid-19 konstaterades i Sverige. Samma dag slog Världshälsoorganisationen, WHO, fast att coronautbrottet var en pandemi. Tusentals personer har dött i landet och krisen är ett faktum, ett scenario som han har tänkt på, pratat och skrivit om i flera år.

– Alla dramatiseringar av pandemier är mycket mer dramatiska än verkligheten. Det finns vissa liknelser med hur det är i krig och även i kriget finns en ganska banal vardag, men den skildras inte, utan man fokuserar på de i frontlinjen. För de flesta av oss är pandemin skrämmande banal, medan det är annorlunda för sjukvårdspersonalen och för den som blivit direkt drabbad, säger han.

Vissa hävdar att det var Wilderängs undergångsroman Stjärnklart, den första boken i Stjärntrilogin som gavs ut 2014, som fick många att intressera sig för prepping. Själv håller han inte riktigt med om den beskrivningen.

– Prepperrörelsen startade i USA efter finanskrisen 2008, hipstern var en slags prepper ursprungligen. I Sverige kom ett visst uppvaknande i samband med den ryska påsken, men den stora medvetenheten kom med den ryska invasionen av Krim. Då förstod folk att det kunde bli krig i Europa, att vi inte lever i den eviga trygga fredens tidevarv, berättar Lars.

Att leva i kris

Lars förknippas många gånger med prepping och krisförberedelse och han är en ofta anlita föreläsare hos bland annat våra myndigheter. Tidigare i år kom preppingfaktaboken Är du förberedd? som Lars skrev tillsammans med sin fru Lena Wilderäng, om hur man förbereder för en samhällskris. Och under coronakrisen har de skrivit Arbeta hemifrån under karantän, där de delar med sig av råd om att arbeta hemma.

– Vi har arbetat hemifrån i 16 år och har samlat på oss en del erfarenheter som vi ville dela med oss av, även om det är stor skillnad att jobba hemma någon enstaka gång och hela tiden. Jag tror inte att samhället kommer att gå tillbaka helt och hållet till det som var innan corona. De arbetsgivare som tycker att det funkar ok eller till och med bra, kommer att låta de anställda arbeta hemma någon eller flera dagar

i veckan och kan kanske minska lokal ytorna, tror han.

I boken Är du förberedd? skriver Lars och Lena Wilderäng att det viktigaste i en krissituation är att behålla hoppet. De menar att vi klarar tre veckor utan mat, tre dagar utan vatten, tre timmar utan skydd i kyla och tre minuter utan syre – men bara tre sekunder utan hopp. Om du har alla möjliga bra prylar, men saknar hopp och kunskap så betyder prylarna ingenting.

– Du måste veta hur du ska göra och hur du ska använda alla saker, saknar du hopp spelar ingenting någon roll, säger han.

Svensk scifi och thriller

Lars Wilderäng har skrivit nio romaner och hans böcker brukar alltid placera sig högt upp på försäljningslistorna inom genrerna deckare, spänning och science fiction när de släpps. I början av maj släpptes hans senaste thriller Redovisningsavdelning Marviken och den letade sig direkt in på topplistorna. De som läser hans blogg är till 95 procent män i åldern 25 - 55 år, ofta tjänsteman och boende i storstaden. Hans romaner når en bredare läsekrets. Lars Wilderäng har helt klart lyckats hitta en publik som gillar honom.

– Jag har väl ett anslag, ton och tema som tilltalar en viss målgrupp. Böck-

NAMN

Lars Wilderäng

BOR

Sätilla

JUST NU LÄSER JAG

Väderfenomen av Anna Fockk

DET HÄR HITTAR DU INTE OM MIG PÅ GOOGLE

Något privat.

erna når en annan bredare målgrupp än bloggen, som är rätt nischad, men jag kan inte säga vad som gör att jag når ut. Jag är väl hyfsat bra på det jag gör, tror han.

Hans böcker brukar ha agent- eller militära teman om ett Sverige som utsätts för hårda och dramatiska påfrestningar där även vanliga människors öden porträtteras. Hans alldeles färsk roman Redovisningsavdelning

Marviken är en nutida agentthriller, där Sverige har en alternativ historia och är en stormakt.

– Min senaste bok är min absolut bästa hittills och är en mix av technothriller och science fiction. Min favoritförfattare heter Ian Banks. Han behärskade alla genrer: science fiction, rymdoperor, familjedramer, satirer, thrillers, komedier och allt möjligt. Det är en målbild jag har – att kunna skriva vad som helst.

Den motvillige författaren

Tanken var att Lars skulle bli ingenjör. Det är inom tekniken han har sin yrkesmässiga tillhörighet. I grundskolan var han väldigt duktig i svenska och engelska. I svenskan på den nivån att läraren valde att läsa hans texter högt inför klassen och i lärarrummet. Hans mamma var övertygad om att han skulle bli författare och köpte böcker i hur man skriver till honom.

– De har jag inte öppnat än i dag, jag skulle ju bli ingenjör. Men så skrev jag ett blogginlägg om ett ryskt anfall mot Sverige och fick god respons. Det här kanske jag kan göra bättre och som en bok istället, tänkte jag och gjorde om allt och formulerade en bok.

Testlåsarna gjorde tummen upp. Det

blev en bok, technothrillern Midvintermörker och på den vägen är det. Och även om författaryrket aldrig var en dröm, så trivs han väldigt bra.

– Jag arbetade som IT-konsult under tio år och under den tiden var jag med

hittills skrivit 16 589 inlägg. Namnet Cornucopia är döpt efter hans finporslin och betyder ymnighetshorn. Användandet av det namnet på bloggen syftar på idén om ett oändligt flöde av välstånd som vi lever med.

– Alla dramatiseringar av pandemier är mycket mer dramatiska än verkligheten. Det finns vissa liknelser med hur det är i krig och även i kriget finns en ganska banal vardag, men den skildras inte, utan man fokuserar på de i frontlinjen.

och färdigställde ett enda projekt, annars är man bara med under en liten del. Det andra projektet jag var med att färdigställa var min första bok och det var mycket tillfredsställande.

Växte upp under kalla kriget

Hans eget intresse för prepping växte redan i barndomen, kanske som en konsekvens av att växa upp under kalla kriget och många tycks dela hans intresse för undergångsromaner. Somliga gillar att läsa om en verklighet som inte är lika bra som den vi har och det kan ju handla om att det sätter perspektiv på den tillvaron vi lever i, tror han.

– Ofta handlar det om sånt vi själva inte upplever. Fantasy, science fiction, thrillers och deckare ger en inblick i en värld som vi inte är delaktiga i och om de är faktamässigt korrekta eller inte spelar ingen roll. Det är en flykt från verkligheten.

Opinionsbildning – Cornucopia?

Lars Wilderäng driver en av landets mest lästa bloggar – Cornucopia? Universitetsstudierna i humanekologi återspeglar sig i bloggen som tar upp så vitt skilda ämnen som finans, ekonomi, miljö, politik samt prepping. Bloggen startades 2008 och han har

– Jag ifrågasätter bilden av det här oändliga flödet, därav frågetecknet efter Cornucopia.

Han vet att makthavare läser hans blogg. Det rör sig om politiker, företagsledare och andra. Han vet också att saker som han har skrivit om på bloggen blivit en dagsaktuell politisk fråga några år senare.

– Det är klart att jag påverkar i någon mån fast det är mer på lång sikt, men jag tar inte åt mig äran av att ha påverkat någon.

Coronakrisen

Vardagen pågår även under pandemin, men Lars längtar givetvis efter att sjukdomen ska försvinna och att vi kan öppna uppsamhället igen.

– I synnerhet för riskgruppernas skull, som jag tycker väldigt synd om. Att sitta instängd och inte veta hur länge man behöver vara avskild från omvärlden måste vara helt fruktansvärt, säger han.

Läsaren kan nog också förvänta sig en bok om den här tiden.

– Jag kommer säkert att skriva en fiktion om corona. Det här är en historisk punkt som inte kommer att kunna ignoreras framöver. ■

Gott & blandat

Du vet väl att du kan läsa noll27 på webben? På noll27.se finns senaste numret, alla tidigare nummer och fler artiklar. Här är några utvalda lästips.

HELSINGBORGS FRAMTIDA BIBLIOTEK

Det nya stadsbiblioteket i Helsingborgs stadspark kommer att bli ett modernt hus präglad av innovation och nytänk. Förhoppningen är att parken ska ta plats i biblioteket, och att biblioteket ska märkas i parken.

Läs om biblioteket på noll27.se. ➔

50 ÅR AV MINNEN

I år är det 50 år sedan Stadsbiblioteket i Lund invigdes. Under åren har inredningstrender kommit och gått, men i början av 2000-talet återställdes biblioteket till sitt ursprungliga utseende. Läs mer om detta tidlösa hus med typisk dansk design på noll27.se ➔

BIBLIOTEKSSERVICE I HELT NY STADSDEL

Nya Hovås är en helt ny stadsdel som håller på att växa fram i södra Göteborg. År 2017 flyttade de första hyresgästerna in, och i maj 2018 öppnade Biblioteksservice i områdets stadsutvecklingslokal. Läs hur det är att starta nytt bibliotek i ny stadsdel på noll27.se. ➔

BIBLIOTEKET I FALKENBERG VÄXLAR UPP

I början av juni öppnade Argus, Falkenbergs nya kunskaps- och kulturcentrum. Ett centralt beläget hus med bland annat gymnasieskola, kulturskola, turistinformation, café och ett stadsbibliotek på nästan 2 800 kvadratmeter i två plan. Läs om Argus och om Falkenbergs nya stadsbibliotek på noll27.se. ➔

noll27

Vill du ha noll27?

Du kan få noll27 hem i brevlådan eller till din arbetsplats. Beställ en kostnadsfri prenumeration på prenumeration@noll27.se

Nästa nummer

Nästa nummer av noll27 har temat **Litteraturens värld** och kommer ut den 5 oktober 2020.

Gert Wingårdh är en av landets mest kända arkitekter och har varit verksam som arkitekt i 30 år. På meritlistan finns byggnader som exempelvis de svenska ambassaderna i Berlin och Washington. Han är den ende arkitekt som fått det svenska arkitekturpriset Kasper Salin-priset fem gånger.

BILD: JACOB KARSTRÖM

Boken, biblioteket och jag

Jag ligger mellan mina föräldrar. Pappa Bo läser med mild röst ur den illustrerade boken. Vi ligger alla under täcket. Jag har tummen i munnen och suger tryggt. Det är fruktansvärt. Prinsessan skall halshuggas i gryningen. Så fruktansvärt orättvist. Hon är så begåvad. Rymmer så många berättelser. Varje kväll berättar hon en ny. Fångar uppmärksamheten, håller den och avslutar med lusten till mer. Bara en berättelse till. Hon håller svärdshugget på avstånd. Hon lever tusen och en natt.

Det är i skymningen berättelsen hör hemma. När ljuset blir skumt och hindrar nyttigt arbete. När elden är tänd, hungern släckt och tankarna börjar vandra. Det är här berättelserna vävs i gränslandet mellan det upplevda och det uppfångade. Jag är glad att mina minnen inte är från någon barnbok. Ingen tillrättalagd saga med pedagogiska inslag. Min första läsoplevelse är brutalt danande. Leverera eller dö. Den vackra, begåvade och intensivt levande kvinnan måste vinna livet varje dag. Att prestera är att överleva.

Pappa är inskriven på Göteborgs Universitet och på något sätt hjälper det mig att få ut böcker på högskolans bibliotek. Som tolvåring tillbringar jag sommaren med att plöja flygböcker i läsesalens tystnad. Med smörpapper kalkerar jag illustrationer från sidan och uppifrån, plan och sektion. Jag har inskaffat ett närmast kirurgiskt ritinstrument, en 0,2 Rotring, rörtuschpenna. Teckningarna blir skira,

sakliga och ytterst precisa. Ska jag rita flygplan som vuxen?

Mitt nattduksbord är alltid fullt. Någon klassiker. Jag kämpar med pappas annoterade Proust, tragglar Joyce, kämpar med Decamerone. Under klassikern ligger det svenska måsten. Legionärerna. Röde orm. Inte så kul, men nödvändigt. Nu börjar det roliga. Mezz Mezzrows Dans till svart pipa och Paul Theroux's Den stora järnvägsbasaren. Nu pratar vi böcker som fångar. Här kan jag försvinna och tappa tiden. Överst ligger det mest lättlästa. Någon teknothriller. Tom Clancy. Så ser det ut hela 70, 80, 90 och 00-talet.

Webben ändrar allt. Nu fångas jag av blåa ord. Börjar läsa om någonting. Hit tar genast någon ultramarinfärgad bokstavs-kombination att klicka på för en fördjupning, en utflykt. "Theroux" leder till "Singapore" leder till "Johoresundet" som får mig att associera till den kajakpaddling som Theroux gör över Torres Strait, det grunda sundet som skiljer New Guinea från Australien.

När pappa dog försvann svaren till hans inre. Jag är helt vuxen när han får sin första hjärnblödning. Ändå har jag inte ställt de där frågorna som pockar på svar. De som formar honom och indirekt mig. Jag är nyfiken på hans pappa, min farfar. Bristen på svar ger mig lust att skriva.

Sommaren efter hans död gräver jag i mitt minne för att hitta samband och mönster. Inte för att förklara för mig själv,

utan för att ge mina tre barn en historia, ett sammanhang. När jag skriver det här läser jag hur Lundells tredje dagbokssamling placerat sig på bestsellerlistan. Vi är många som rotar i det existentiella. Letar trovärdighet och sanning. Kanske har det skrivna ordet fortsatt en möjlighet att dyrka upp själen.

Mitt första bibliotek är öppet som en livsmedelsbutik. Samma principer. Attraktiva varor rakt under ögonen. Den gången är papperstidningar heta. De finns med sitt ringa materiella värde i drivor mellan bibliotekariens vaksamma öga rätt ute bland de allmänt kaotiska på vägen mot idrottshallen.

Mitt nästa är snarlikt, lite senare, men redan ombyggt. Det stora, vackra rummet har fått en massa "lättillgängliga" tillägg. Läsplattformar, alternativa stigar och förstås den obligatoriska hörsalstrappan. Auditoriet för "spontana" möten och föreläsningar. Det tredje biblioteket är på väg upp i Örebro.

Får jag rita ett till så ska det bli en liten stad. Olika rum fogade till en stor helhet. Inget övergripande grepp utan just en resa mellan olikheter. Intima rum och noll hänsyn till överblick eller städbarhet. Jag vill mejsla fram karaktärer, hylla individen och berätta historier. Provocera med starka färger och våga utmana med tysthet och allvar. Mitt i det brokiga och tillåtande.

Gert Wingårdh, maj 2020

PORTO
BETALT

AVSÄNDARE:
Förvaltningen för kulturutveckling
Vänerparken 13
462 35 Vänersborg

